

Bijdrage X.W. Koehoorn aan de Internetconsultatie Voorontwerp grensoverschrijdende omzetting kapitaalvennootschappen.

Onderstaand document betreft een samenvatting van een aantal paragrafen uit een conceptessay van de auteur in hoedanigheid van student Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam.

Ten behoeve van de internetconsultatie lijkt het zinvol om eerst het beslissingsschema van het Hof van Justitie van de Europese Unie uiteen te zetten zoals dat uit haar omzettingsjurisprudentie is af te leiden en vervolgens enkele voorgestelde bepalingen langs dit schema te leggen. Bovendien treft men aan het eind van dit document een literatuurlijst alsmede een jurisprudentielijst (tevens voorlopig), welke wellicht van enig nut kan zijn.

1. Welke eisen worden er door het Europees vennootschapsrecht gesteld aan beperkingen van lidstaten op de vestigingsvrijheid in het algemeen en op grensoverschrijdende omzetting in het bijzonder?

Artikel 49 VWEU luidt als volgt:

“In het kader van de volgende bepalingen zijn beperkingen van de vrijheid van vestiging voor onderdanen van een lidstaat op het grondgebied van een andere lidstaat verboden. Dit verbod heeft eveneens betrekking op beperkingen betreffende de oprichting van agentschappen, filialen of dochterondernemingen door de onderdanen van een lidstaat die op het grondgebied van een lidstaat zijn gevestigd. De vrijheid van vestiging omvat, behoudens de bepalingen van het hoofdstuk betreffende het kapitaal, de toegang tot werkzaamheden anders dan in loondienst en de uitoefening daarvan alsmede de oprichting en het beheer van ondernemingen, en met name van vennootschappen in de zin van de tweede alinea van artikel 54, overeenkomstig de bepalingen welke door de wetgeving van het land van vestiging voor de eigen onderdanen zijn vastgesteld.”

Het Hof van Justitie houdt het volgende beslissingsschema aan:

1) Is de vestigingsvrijheid van toepassing?

In het Factortame II-arrest heeft het HvJ overwogen dat: “het begrip vestiging in de art. [49 e.v. VWEU] inhoudt, dat daadwerkelijk een economische activiteit wordt uitgeoefend door middel van een duurzame vestiging voor onbepaalde tijd in een andere lidstaat.”. Het recht komt volgens artikel 49 VWEU toe aan ‘*onderdanen van een lidstaat*’. Daaronder dient men op grond van de schakelbepaling 54 VWEU mede te verstaan: vennootschappen (waaronder blijkens de 2^e volzin worden verstaan maatschappen, waaronder coöperatieve verenigingen of vennootschappen, en overige rechtspersonen, met uitzondering van vennootschappen welke

geen winst beogen) welke in overeenstemming met de wetgeving van een lidstaat zijn opgericht. Om dit recht te genieten moeten ondernemingen op grond van 54 VWEU aantonen dat zij al juridisch gevestigd zijn in de ene lidstaat (primaire staat, uitreisland, lidstaat van oorsprong) en handel willen verrichten in een tweede lidstaat (secundaire lidstaat, inreisland, lidstaat van ontvangst.)

2) Vormt de nationale maatregel een beperking op de vestigingsvrijheid?

Uit jurisprudentie van het HvJ volgt dat *'alle maatregelen die de uitoefening van de vestigingsvrijheid verbieden, belemmeren of minder aantrekkelijk maken'* een beperking op de vestigingsvrijheid vormen. Dit is reeds het geval zodra een nationale maatregel op een ondernemer die van het vestigingsrecht gebruik wil maken alleen al een *'afschrikwekkend effect'* heeft.

3) Is sprake van een maatregel 'met onderscheid' of 'zonder onderscheid'?

De VWEU-verdragsvrijheden moeten altijd in samenhang met het discriminatieverbod van artikel 18 VWEU gelezen worden. Dat geldt ook voor de vestigingsvrijheid. De belangrijkste vraag, welke voorafgaat aan toepassing van de *'rule of reason'* is of de nationale maatregel zonder onderscheid is *geformuleerd*. Er mag geen formeel verschil worden gemaakt tussen goederen, diensten en mensen van buitenlandse herkomst, ten opzichte van die van binnenlandse herkomst, anders is sprake van een *prima facie* discriminatoire maatregel, welke men niet met een maatregel met een beroep op de *'rule of reason'* kan rechtvaardigen. Bovendien geldt er ook een verbod op omgekeerde discriminatie, dit vindt plaats wanneer discriminatie plaatsvindt in het uitreisland.

4) Kan de al dan niet discriminatoire beperkende maatregel gerechtvaardigd worden?

ad a. Een *prima facie* discriminatoire maatregel, welke met onderscheid is geformuleerd, is slechts aanvaardbaar wanneer deze onder een in het VWEU erkende uitzondering kan vallen. Deze eis wordt niet helemaal consequent toegepast. Met betrekking tot de vestigingsvrijheid zijn de relevante uitzonderingen de artikelen 51 VWEU (*'werkzaamheden ter uitoefening van het openbaar gezag in een lidstaat'*) en 52 VWEU (*'bepalingen waarbij een bijzondere regeling is vastgesteld voor vreemdelingen, welke bepalingen uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid gerechtvaardigd zijn'*). Voor zover discriminerende bepalingen deze uitzonderingen vallen dienen deze uitzonderingen restrictief te worden uitgelegd, het HvJ heeft de toepasselijkheid ervan afhankelijk gesteld van het bestaan van een *'werkelijke en genoegzaam ernstige bedreiging, die een fundamenteel belang*

van de samenleving aantast'. Bovendien kennen de verdragsrechtelijke uitzonderingsgronden een limitatief karakter en zijn deze niet door de rechter uit te breiden.

ad b. Een maatregel die zonder onderscheid is geformuleerd, is te rechtvaardigen als aan een aantal (cumulatieve) eisen is voldaan. Het HvJ heeft erkend dat er ook buiten de verdragsrechtelijke uitzonderingsgronden, nationale regels, mits zij *'redelijk'* zijn (derhalve wordt deze jurisprudentiële lijn ook wel aangeduid als *rule of reason*), op grond van 'dwingende vereisten van algemeen belang' voor kunnen gaan op de verdragsvrijheden.

ad b sub 1. Het bestaan van dwingende redenen van algemeen belang. (Überseering)

Vervolgens dient aan drie eisen te worden voldaan, welke voortvloeien uit het evenredigheidsbeginsel, een cruciale eis voor toepassing van rechtvaardigingsgronden.

ad b sub 2. De betrokken maatregel is geschikt: dit houdt in dat er een causaal verband moet zijn tussen de nationale bepaling en het daarmee te beschermen belang.

ad b sub 3. De betrokken maatregel is noodzakelijk: wanneer een lidstaat zich voor een keuze tussen meerdere alternatieven ziet gesteld die hetzelfde belang even adequaat kunnen behartigen, zal deze voor het alternatief moeten kiezen dat het minst belemmerend is.

ad b sub 4. De betrokken maatregel is afgewogen (proportioneel), dit aspect wordt ook wel evenredigheid *stricto sensu* genoemd. Hierbij gaat het niet om afweging tussen *alternatieven*, die een bepaald belang behartigen zoals bij de noodzakelijkheidseis, maar om afweging van verschillende *belangen*.

2. Voldoen de beperkingen uit de voorgestelde Nederlandse wetgeving aan de eisen zoals het Europees vennootschapsrecht daaraan stelt?

2. 2.1 De wachtermijn van een maand voor minderheidsaandeelhouders in het geval er geen minderheidsaandeelhouders zijn lijkt zich niet te verhouden met de eis van doeltreffendheid (geschiktheid)

Het in het Voorontwerp voorgestelde artikel 2:334vv, eerste lid BW kent de volgende inhoud:

“1. De notaris verklaart niet eerder dan een maand nadat het besluit tot omzetting van een naamloze of besloten vennootschap is genomen dat hem is gebleken dat de vormvoorschriften in acht zijn genomen voor alle besluiten die deze titel en de statuten vereisen voor de omzetting van de vennootschap en dat voor het overige de daarvoor in deze afdeling gegeven voorschriften zijn nageleefd.”

Blijkens de Memorie van Toelichting is aangesloten bij de regeling van de grensoverschrijdende fusie (2:318 BW e.v.). In de in het artikel gestelde termijn van een maand kunnen minderheidsaandeelhouders die tegen de omzetting hebben gestemd (en houders van stemrechtloze aandelen), vragen om overneming van hun aandelen door de vennootschap (2:334uu BW).

De Memorie geeft geen toelichting op de situaties dat een vennootschap ofwel geen minderheidsaandeelhouders (of aandeelhouders zonder stemrecht) heeft, of anderzijds alle aandeelhouders voor het voorstel tot omzetting hebben gestemd. In deze situaties is het evident dat er geen dwingende reden van algemeen belang is die noopt tot de (extra) wachtermijn van een maand, althans dat geen sprake is van een causaal verband tussen dit belang en deze maatregel ('geschiktheid') en deze termijn derhalve niet te rechtvaardigen is met een beroep op de 'rule of reason'.

Daar valt tegenin te brengen dat het kan voorkomen dat het aandeelhoudersregister onvolledig of onjuist is bijgehouden, in dit geval zou een dergelijke termijn wel geschikt kunnen zijn omdat de onbekende aandeelhouders dan nog enige extra tijd gegund wordt om tegen te stemmen [ook speelt dit bij de NV]. Echter zal deze problematiek waarschijnlijk binnenkort geen rol van betekenis meer spelen, daar er sinds begin 2011 een initiatiefnota voor een Centraal Aandeelhoudersregister voor BV's en (niet-beursgenoteerde) NV's aanhangig is. Na inwerkingtreding is de actuele aandeelhoudersinformatie op één plaats geconcentreerd, ook de notaris heeft daar toegang toe, dit in verband met zijn rechercheplicht.

1. Maximumtermijn?

Uit de Memorie van Toelichting bij 2:344vv BW blijkt dat geen maximale termijn is voorgeschreven tussen de openbaarmaking van het voorstel tot grensoverschrijdende omzetting en de daadwerkelijke omzetting, dit omdat daarmee in tegenstelling tot de regeling bij grensoverschrijdende fusies geen specifiek belang (zoals een financieel belang bij de ruilverhouding van aandelen) mee wordt beschermd, omdat er niet meerdere vennootschappen zijn, maar één, waarvan het vermogen bovendien gelijk blijft. Het blijft de vraag of het vanuit het oogpunt van rechtszekerheid niet wenselijk is om toch een maximumtermijn in te voeren. Dit ook in verband met het verzetrecht van de Minister van Justitie en De Nederlandse Bank, welke bevoegdheid blijkens artikel 334rr 2 maanden na aankondiging van nederlegging van het omzettingsvoorstel verloopt.

3. Een beperking van de rechtsvormen die zich grensoverschrijdend kunnen omzetten

De voorgestelde inhoud van artikel 2:334nn BW luidt:

- “1. Deze afdeling is met uitsluiting van de afdelingen 1 en 2 van toepassing indien:
 - a. een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap wordt omgezet in een kapitaalvennootschap naar het recht van een andere lidstaat van de Europese Unie of de Europese Economische Ruimte onderscheidenlijk indien een kapitaalvennootschap naar het recht van een andere lidstaat van de Europese Unie of de Europese Economische Ruimte wordt omgezet in een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap;
 - b. een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap wordt omgezet in een naamloze of besloten vennootschap naar het recht van de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba onderscheidenlijk indien een naamloze of besloten vennootschap naar het recht van de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba wordt omgezet in een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap.
2. De grensoverschrijdende omzetting als bedoeld in lid 1 beëindigt het bestaan van de rechtspersoon niet.”

Het Europees recht noopt op dit moment niet tot uitbreiding naar andere staten dan genoemde, de vestigingsvrijheid is namelijk enkel van toepassing op ondernemingen die zijn opgericht in overeenstemming met de wetgeving van een EU/EER-lidstaat. Wel zijn er auteurs die pleiten voor afschaffing van het onderscheid tussen de EU/EER versus de rest van de wereld.

Daarentegen is de beperking van rechtsvormwijziging tot kapitaalvennootschappen wel problematisch. Hoewel een grammaticale interpretatie van deze bepaling daaromtrent geen duidelijkheid verschaft is de Memorie van Toelichting stellig: het eerste lid betreft een limitatieve opsomming (er wordt terecht gesproken van een ‘beperking’) van de rechtsvormen die zich grensoverschrijdend kunnen omzetten. De aldaar aangevoerde redenen zijn: dat het Europees recht ten aanzien van de besloten en naamloze vennootschap tot op zekere hoogte geharmoniseerd is door middel van Europese richtlijnen, dat dit ertoe leidt dat de belangen van degenen die bij de om te zetten rechtspersoon betrokken zijn zo beter veiliggesteld worden, en dat de Richtlijn GOF en de Nederlandse implementatie (2:333b e.v. BW) tevens tot deze rechtsvormen beperkt is.

De Memorie van Toelichting houdt de mogelijkheid open dat in de toekomst de grensoverschrijdende omzetting van- en naar andere landen of rechtsvormen wordt uitgebreid. Dit terwijl reeds nu met binnenlandse rechtsvormwijziging reeds ruime ervaring is opgedaan. Het is ook de vraag hoe de rechtsvormbeperking past in de trend van ‘*rechtsvormneutrale wetgeving*’ van de Nederlandse wetgever, waarbij regels die bijdragen tot een goed

functioneren van ondernemingen voor elke onderneming gelden, ongeacht het type Nederlandse rechtsvorm waarin deze gedreven wordt. Cartesio was bijvoorbeeld een commanditaire vennootschap), Vossestein 2012, p. 19, Boschma 2013 en bovendien zou de uitbreiding tot personenvennootschappen wel een bezwarende stap (overdragen individuele vermogensbestanddelen) wegnemen bij omzetting. Bovendien wordt in 54 Wv expliciet gewezen op maatschappen, verenigingen e.d. m.u.v. vennootschappen welke geen winst beogen.

Van der Bijl ziet, mits de belangen van stakeholders beschermd worden, geen principiële bezwaren om de reikwijdte wat betreft rechtsvormen die grensoverschrijdend kunnen worden omgezet op te rekken.

4. De onmogelijkheid van grensoverschrijdende omzetting van een kapitaalvennootschap met een gebonden vermogen.

Artikel 2:334jj lid 6 BW is woordelijk gelijk aan het huidige artikel 2:18 BW, en luidt:

“Na omzetting van een stichting moet uit de statuten blijken dat het vermogen dat zij bij de omzetting heeft en de vruchten daarvan slechts met toestemming van de rechter anders mogen worden besteed dan voor de omzetting was voorgeschreven. Hetzelfde geldt voor de statuten van een rechtspersoon voor zover dit vermogen en deze vruchten daarop krachtens fusie of splitsing zijn overgegaan.”

Het betreft hier de zogenaamde ‘*vermogensklem*’, welke beoogt de belanghebbenden bij een stichting te beschermen door te voorkomen dat het geld dat met een bepaalde reden is gedoneerd of als subsidie is verstrekt voor een ander doel wordt aangewend dan waarvoor het gegeven is, bijvoorbeeld door de rechtsvorm van een stichting te wijzigen in een BV en een winstuitkering aan de aandeelhouders plaats te laten vinden. Dit is op zichzelf niet problematisch.

Artikel 2:334oo, eerste lid BW luidt, voor zover van belang:

“De grensoverschrijdende omzetting van een naamloze of besloten vennootschap is uitgesloten gedurende faillissement of surséance van betaling of wanneer de om te zetten vennootschap een vermogen heeft in de zin van artikel 334jj lid 6 [...]”

Dit is een omgekeerd discriminatoire maatregel. Een binnenlandse Stichting kan zich omzetten in een BV, mits de statuten een vermogensklem bevatten. Diezelfde Stichting kan zich niet omzetten in een buitenlandse BV (zie de kritiek op de beperking naar rechtsvormen), en kan dit ook niet via een omweg. Het betreft hier een absoluut en automatisch verbod, zoals in het SEVIC-arrest.

Meerdere auteurs, o.a. Boschma, van der Bijl, Schutte-Veenstra hebben er op gewezen dat deze maatregel niet proportioneel is, en derhalve niet met een beroep op de rule of reason kan worden gerechtvaardigd. Deze auteurs dragen ook alternatieve oplossingen voor (bijvoorbeeld export van de vermogensklem, rechterlijke machtiging, of een verzetrecht van de Minister van Veiligheid en Justitie).

5. Het verzetrecht van de Minister van Justitie en DNB, versus de rule of reason.

Artikel 2:334rr, luidt als volgt:

Artikel 334rr

1. De grensoverschrijdende omzetting van een naamloze of besloten vennootschap heeft geen rechtsgevolg wanneer Onze Minister van Veiligheid en Justitie zich daartegen verzet om redenen van algemeen belang door nederlegging van een daarop betrekking hebbende verklaring ten kantore van het handelsregister, binnen twee maanden na de aankondiging van de nederlegging van het voorstel. De verklaring, bedoeld in artikel 334vv mag eerst worden afgegeven, zodra het verzet is ingetrokken of de opheffing van het verzet onherroepelijk is.

2. Indien de naamloze of besloten vennootschap onderworpen is aan het toezicht van de Nederlandsche Bank N.V. kan ook deze in verzet komen. De tweede zin van het eerste lid is van
overeenkomstige toepassing.

De Memorie van Toelichting wijst er op dat dit artikel is een kopie is de het bestaande artikel 5 van de Uitvoeringswet verordening Europese vennootschap, dat geschreven is voor de zetelverplaatsing van een Europese vennootschap. Het criterium voor het instellen van verzet is dat de omzetting wordt getoetst aan het algemeen belang. De Memorie van Toelichting haalt het voorbeeld aan van een vennootschap die zich wil omzetten terwijl nog een “wezenlijke belastingschuld openstaat of een belastingschuld ontstaat door de omzetting”, die schuld moet dan worden voldaan en de Staat kan zowel het verzetrecht van de Minister van Veiligheid en Justitie als het verzetrecht dat schuldeisers toekomt indien de vermogenstoestand van de vennootschap na omzetting minder waarborg zal bieden dat de vordering zal worden voldaan en bovendien van de vennootschap niet voldoende waarborgen zijn verkregen.

Indien, zoals de Memorie van Toelichting stelt, een belastingschuld zou ontstaan door de grensoverschrijdende omzetting, terwijl deze niet zou ontstaan indien een vennootschap zijn “woonplaats” in Nederland behoudt is sprake van een zogenaamde exit-heffing. Deze vormt een belemmering van de vestigingsvrijheid welke onder voorwaarden met een beroep op het algemeen belang gerechtvaardigd kan worden. De belastingplichtige vennootschap dient dan

wel de mogelijkheid te hebben te kiezen tussen uitstel van betaling tot het moment waarop de meerwaarde zich heeft gerealiseerd of onmiddellijke betaling.

Deze bepaling komt de rechtszekerheid niet ten goede. Waarom niet, net als bij de fusie, gekozen wordt voor een limitatief stelsel van wettelijke verzetsgrondslagen blijkt niet uit de MvT.

Omgekeerde discriminatie.

Tenslotten kan de voorgestelde regeling gevolgen hebben voor voor de binnenlandse omzetting. Grensoverschrijdende omzetting kan in sommige gevallen mogelijk eenvoudiger dan een zuiver interne omzetting. Dan verschijnt het Europeesrechtelijke verbod op omgekeerde discriminatie ten tonele, bovendien leidt dit mogelijk tot van U-bochtconstructies. Van der Bijl heeft er op gewezen dat via omslachtige manieren en de nodige creativiteit allerlei in het Voorontwerp niet-toegestane rechtsvormwijzigingen toch via een omweg kunnen worden bereikt. Dat geldt natuurlijk ook voor omzettingen die, indien de wet daartoe de mogelijkheid zou bieden, zuiver binnenlands zouden kunnen geschieden.

Aangehaalde literatuur

Boeken

Asser 3-I* Europees recht en Nederlands vermogensrecht

Bellingwout, in: Van Veen 2013

J.W. Bellingwout, 'Het arrest 'National Grid Indus'', in: W.J.M. van Veen e.a., *Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en -splitsing, Vrijheid van vestiging, vennootschapsrecht en fiscaal recht*, Deventer: Kluwer 2013.

Boschma & Scutte-Veenstra in: T&C Ondernemingsrecht

H.E. Boschma & J.N. Schutte-Veenstra, 'Commentaar op artikel 177 Boek 2 BW, aant. 4: Verhouding met het vestigingsrecht van art. 49 en 54 VWEU', *Tekst en Commentaar Ondernemingsrecht*, Deventer: Kluwer (online, laatst bijgewerkt op 1 februari 2013).

Davies 2011

K. Davies, *Understanding European Union Law*, Abingdon, Routledge 2011

Dorresteijn & Van het Kaar 2012

A.F.M. Dorresteijn, R.H. van het Kaar, *De juridische organisatie van de onderneming*, Deventer: Kluwer 2012.

Eijsbouts e.a. 2012

W.T. Eijsbouts e.a., *Europees Recht Algemeen Deel*, Groningen: Europa Law Publishing 2010.

Hijink & Verbrugh 2011

J.B.S. Hijink & M.A. Verbrugh (red.), *Europees ondernemingsrecht: grensoverschrijdend ondernemen na Cartesio*, Deventer: Kluwer 2011.

Schmieman 2012

E. Schmieman, 'Contouren voor een wet inzake de grensoverschrijdende omzetting van kapitaalvennootschappen', in: M.L. Lennarts e.a., *Europa! Europa? Preadviezen van de Vereniging 'Handelsrecht'*, Deventer: Kluwer 2012, p. 89-124.

Smit & Herzog 2013

Auteur: Smit, Hans

Auteur: Herzog, Peter

Titel: Smit & Herzog on the law of the European Union Center for International Legal Studies

Plaatsnummer 171: OY 18

Locatie Juridische Bibliotheek Bibliotheek Info

Schutte-Veenstra 2011

J.N. Schutte-Veenstra, 'Europees vennootschapsrecht: het harmonisatieprogramma en de vestigingsvrijheid van vennootschappen', in: J.B.S. Hijink & M.A. Verbrugh (red.), *Europees ondernemingsrecht: grensoverschrijdend ondernemen na Cartesio*, Deventer: Kluwer 2011, p. 3-18.

Snijder-Kuipers 2010

B. Snijder-Kuipers, 'Omzetting als rechtsvormwijziging', diss.

Snijder-Kuipers in: GS Rechtspersonen

B. Snijder-Kuipers, 'Artikel 18 Boek 2 BW, aant. 4: Grensoverschrijdende omzetting', *Groene Serie Rechtspersonen*, Deventer: Kluwer (online, laatst bijgewerkt op 1 oktober 2012).

Van de Streek 2008

J.L. van de Streek, *Omzetting van rechtspersonen (FM nr. 129)*, Deventer: Kluwer 2008.

Van Veen e.a. 2013

W.J.M. van Veen e.a., *Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en -splitsing, Vrijheid van vestiging, vennootschapsrecht en fiscaal recht*, Deventer: Kluwer 2013.

Van Veen, in: Van Veen e.a. 2013

W.J.M. van Veen, 'Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en -splitsing: theorie en praktijk',

in: W.J.M. van Veen e.a., *Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en –splitsing, Vrijheid van vestiging, vennootschapsrecht en fiscaal recht*, Deventer: Kluwer 2013.

Van der Bijl in: Van Veen 2013

P.C.S. van der Bijl, ‘Vennootschapsrechtelijke wetgeving op het gebied van grensoverschrijdende herstructurerings; wenselijke ontwikkelingen’, in: W.J.M. van Veen e.a., *Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en –splitsing, Vrijheid van vestiging, vennootschapsrecht en fiscaal recht*, Deventer: Kluwer 2013.

Vossestein 2011

G.J. Vossestein, ‘Bescherming van aandeelhouders, crediteuren en werknemers bij grensoverschrijdende omzetting na Cartesio’, in: J.B.S. Hijink & M.A. Verbrugh (red.), *Europees ondernemingsrecht: grensoverschrijvend ondernemen na Cartesio*, Deventer: Kluwer 2011, p.19-32.

Widdershoven 2004

R.J.G.M. Widdershoven, ‘Rechtsbeginselen in het Europese recht’, in: R.J.N. Schlössels e.a. (red.), *In beginsel. Over aard, inhoud en samenhang van rechtsbeginselen in het bestuursrecht*, Deventer: Kluwer 2004, 293 e.v.

Tijdschriftartikelen

Boschma, *Ondernemingsrecht* 2013/72

H. Boschma, ‘De rechtsvorm van de onderneming in beweging, Over de (Europese) grenzen van de kapitaalvennootschap en over de personenvennootschap uit de Shadowlands’, *Ondernemingsrecht* 2013/72.

Boschma & Schutte-Veenstra, *Ondernemingsrecht* 2014/3

H. Boschma & H. Schutte-Veenstra, ‘(Half)communicerende ondernemingsvormen’, *Ondernemingsrecht* 2014/3.

Van Boxel & Rensen, *Ondernemingsrecht* 2012/82

H.J.M.M. van Boxel & G.J.C. Rensen, ‘Crossing borders met coöperaties’, *Ondernemingsrecht* 2012/82.

Van Gelder, *WFR* 2013/6991

G.C.F. van Gelder, ‘De grensoverschrijdende omzetting: fiscaal nu beter geregeld?’, *WFR* 2013/6991.

Merkt 2001

H. Merkt, 'Centros and its consequences for Member State legislatures', *International and Comparative Corporate Law Journal* 2001, p. 142-145.

Rammeloo, *Ondernemingsrecht* 2011/9

S.F.G. Rammeloo, Vrij verkeer van vennootschappen in de EU – Een rechtsvergelijkende exercitie van nationaalrechtelijke ontwikkelingen. State of the art anno 2010, *Ondernemingsrecht* 2011/9.

Roelofs, *JBN* 2013/7-8

E.R. Roelofs, 'Grensoverschrijdende omzetting op basis van het Vale-arrest', *JBN* 2013/7-8.

Roelofs & Van Eck, *TvOB* 2013/3

E.R. Roelofs en G.C. van Eck, 'De bescherming van belangen van 'stakeholders' in het pre-wetsvoorstel betreffende grensoverschrijdende omzetting', *TvOB* 2013/3.

Roelofs & Van Eck, *WPNR* 2013/6971

E.R. Roelofs en G.C. van Eck, 'Een voorstel voor een regeling omtrent grensoverschrijdende omzetting van vennootschappen (I)', *WPNR* 2013/6971.

Roelofs & Van Eck, *WPNR* 2013/6972

E.R. Roelofs en G.C. van Eck, 'Een voorstel voor een regeling omtrent grensoverschrijdende omzetting van vennootschappen (II, slot)', *WPNR* 2013/6972.

Roest, *WPNR* 2012/6950

J. Roest, 'Europees vennootschapsrecht: hoe verder?', *WPNR* 2012/6950.

Stroeve, *TOP* 2013/2

A.C. Stroeve, 'Het VALE-arrest en de 'inbound' grensoverschrijdende omzetting in Nederland', *TOP* 2013/2.

Van Veen, *WPNR* 2010/6840

W.J.M. van Veen, 'Grensoverschrijdende omzetting volgens het Cartesio-arrest (I)', *WPNR* 2010/6840.

Van Veen, *WPNR* 2010/6841

W.J.M. van Veen, 'Grensoverschrijdende omzetting volgens het Cartesio-arrest (II, slot)', *WPNR* 2010/6841.

Van Veen, *WPNR* 2013/6981

W.J.M. van Veen, 'Grensoverschrijdende omzetting, -fusie en -splitsing na het VALE-arrest', *WPNR* 2013/6981.

Zilinsky 2012

M. Zilinsky, 'Zetelverplaatsing binnen de Europese Unie en het National Grid Indus-arrest: het Daily Mail-arrest achterhaald?', *WPNR* 2012/6930.

Aangehaalde rechtspraak

Hof van Justitie

HvJ EG 5 februari 1963, C-26/62 (*Van Gend & Loos*).

HvJ EG 15 juli 1964, C-6/64 (*Costa/ENEL*).

EvJ EG 20 februari 1979, C-120/78 (*Cassis de Dijon*).

HvJ EG 27 september 1988, C-81/87 (*Daily Mail*).

HvJ EG 9 maart 1999, C-212/97, *NJ* 2000/48, m.nt. Vlas, *JOR* 1999/117, m.nt. Van Sollinge (*Centros*).

HvJ EG 5 november 2002, C-208-00, *NJ* 2003/58, m.nt. Vlas, *JOR* 2003/4, m.nt. Van Sollinge (*Überseering*).

HvJ EG 30 september 2003, C-167/01, *NJ* 2004/394, m.nt. Vlas, *JOR* 2003/249, m.nt. Vossestein (*Inspire Art*).

HvJ EG 13 december 2005, C-411/03, *NJ* 2009/201, m.nt. Vlas onder *NJ* 2009/202, *JOR* 2006/33 m.nt. Vossestein (*Sevic*).

HvJ EG 16 december 2008, C-210/06, *NJ* 2009/202, m.nt. Vlas, *JOR* 2009/35, m.nt. Vossestein (*Cartesio*).

HvJ EU 29 november 2011, C-371/10, *NJ* 2012/72, *Ondernemingsrecht* 2012/41, m.nt. Schutte-Veenstra (*National Grid Indus*).

HvJ EU 12 juli 2012, C-378/10, *NJ* 2012/581, *JOR* 2012/285, m.nt. Vossestein (*VALE Építési*).

Rechtbank Amsterdam

Rb Amsterdam (ktr.) 29 januari 2007, EA-06-3338, ECLI:NL:RBAMS:2007:BA3383 (*BKC Holding*).